

сформованості лідерських якостей підлітків експериментальної групи. На високому рівні такі якості виявилися у 25 % підлітків (до експерименту – 4,3 %), на достатньому рівні у 16,6 % (до - у 20,8 %), на середньому рівні 54,1 % (до – 41,6 %), на низькому рівні 4,3 % (до - 33,3 %).

Висновки. Проведене нами дослідження дає певну можливість вирішувати питання формування лідерських якостей підлітків у виховному процесі. Було створено умови для самоствердження, самореалізації підлітків, вияву їх організаторських здібностей, формування творчого мислення. Організуючи різноманітні творчі заходи, ми в такий спосіб створювали розвивальне і стимулююче середовище, з доброзичливими відносинами, враховуючи інтереси і бажання підлітків, їх здібності. Підлітки набували впевненості, відповідальності, вмінь і навичок організаційної роботи, комунікації, самостійності, творчого розвитку. Таким чином, подальшого дослідження потребують питання формування лідерських якостей в дітей різного віку, психолого-педагогічні умови реалізації прагнення дітей різного віку до лідерства, удосконалення технологій формування лідерських якостей.

Список використаних джерел

1. Кулініч І. Психологія управління / І. Кулініч. – К.: Знання, 2008. – 292 с.
2. Москаленко В. Соціальна психологія / В. Москаленко. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
3. Татенко В. Типологія лідерства / В. Татенко // Психолог.- 2006. - № 34. – С. 12-14.
4. Циба В. Системна соціальна психологія / В. Циба. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.
5. Шалагинова Л. Психологія лідерства / Л. Шалагинова. – СПб: Речь, 2007. – 464 с.

Пічкіна Т.О.

Вплив ЗМІ на формування агресивності підлітків

У сучасній психологічній науці особливої гостроти набуває тема агресивної поведінки людини. Серед зарубіжних і вітчизняних вчених, які займаються даною проблемою, немає єдиної точки зору на проблему. У дослідженні даного питання зарубіжними вченими можна виділити наступні напрями: інстинктивний (З.Фрейд, К.Лоренц), біологічний (В.Гесс, Р.Джекобс, С.Меднік, Д.Олдс), фрустраційний (Дж.Доллард, Л.Дуб, Н.Міллер), когнітивний (Л.Берковіц, Л.Ерон, Д.Зілманн, Л.Х'юсманн), соціальний (А.Бандура, А.Басс, Р.Берон та Д.Річардсон, Б.Крейхі). У вітчизняній психології деструктивний характер даного явища підкреслюється низкою наукових досліджень, в яких агресія розглядається в контексті девіантної поведінки та злочинності у працях Н.В.Алікіної, С.М.Єніколопова, Л. П. Конишевої, Н.О.Ратінової, В.Г.Степанової, В.В.Устінової). Ця проблема є актуальною як для психологів, так і для нас, майбутніх вчителів, тому що, знання щодо

механізмів агресії та причин її виникнення надасть нам можливість протидіяти її зростанню і стане в нагоді у формуванні підростаючого покоління з активною життєвою позицією, здатного до особистісного волевиявлення у неагресивний, толерантний спосіб [цит. по 3].

У медіа-психології поняття «засоби масової інформації» виступає як синонім «мас медіа» (*Mass media*), що охоплює пресу (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет-видання, кінематограф, звукозаписи і відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити і панелі, домашні відеоцентри, які поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують — звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний характер виробництва і розповсюдження інформації [2].

Автори в своїх дослідженнях, монографіях дають різні дефініції агресії і агресивності:

- як фізичну або словесну поведінку людини, спрямовану на пошкодження або зруйнування(словник) [1];
- як підсвідомо закладений інстинкт, що є виявом «тваринної» сторони людської натури (Т.Гобс);
- як форму зовнішнього спрямування інстинкту смерті проти навколишнього світу за «теорією двох інстинктів» З.Фрейда;
- як вроджену реакцію людини для «захисту займаної території» (Лоренц, Ардрі);
- як установку до панування (Моррісон);
- як реакцію особистості на ворожу для людини оточуючу дійсність (Хорци, Фромм).

Дуже широкого поширення отримали теорії, що пов'язують агресію і фрустрацію (Маллер, Дуб, Доллард) [4].

У підлітковому віці відмічається загострення агресивних суперечностей, що пов'язано з кризою періоду дорослішання, збільшенням фізичної сили та соціальної активності при загальній невпевненості, невірноваженості, неадекватності (Л.І.Божович, І.С.Булах, Г.С.Костюк, А.В.Мудрик, М.С.Неймарк, Ф.Райс, Х.Ремшміт, В.Г.Степанов, Т.М.Титаренко, Д.І.Фельдштейн, Е.Еріксон). Тому телебачення стало для сучасних дітей найдоступнішим «підручником життя», який не лише інформує з багатьох питань, а формує їхні настановлення та життєву позицію. У розвиненому інформаційному суспільстві телебачення перебирає на себе низку функцій, які традиційно мали б виконувати спеціальні культурні, освітні та виховні інституції [4].

Зважаючи на актуальність теми та потребу враховувати даний аспект у подальшій діяльності, ми провели власне дослідження проблеми. Наше дослідження проводилось на базі 8-А та 8-Б класів Центрально-міського ліцею м.Кривий Ріг. В опитуванні взяло участь 29 респондентів віком від 13 до 14 років, тобто особи старшого підліткового віку. Діагностика проводилась за допомогою тесту «Чи телеман я?» та опитувальника Басса-Дарки.

Метою тесту «Чи телеман я?» [6] було дослідження впливу переглянутого по телебаченню на свідомість і формування стереотипів. Тест містив 10 запитань закритого характеру. В результаті підрахунків виявилось, що для 72% респондентів, як для людей XXI століття телевізор становить невід'ємну частину життя, тоді як для 28% — телевізор займає незначне місце у їх житті і сприймають його лише як джерело інформації (див. рис.1).

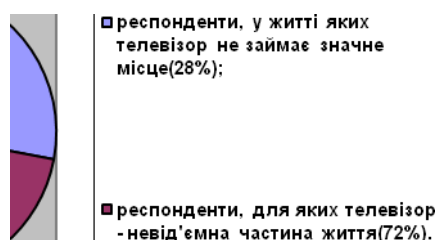

Рис.1 Роль TV у житті підлітків (за результатами тесту «Чи телеман я?»).

Також у ході опитування виявилось, що 86%(25 підлітків) респондентів вважають телебачення елементом сучасного життя. 21%(6) опитуваних відмітили, що прийшовши додому вони відразу ж вмикають телевізор. 31%(9) підлітків щоденно витрачає від 3 до 6 годин на перегляд улюблених телепередач, а 45%(13) — не вимикає телевізор навіть, коли займається своїми справами. Очікуючи на улюблену телепередачу, для 45%(13) респондентів 1 хвилина триває, як 10 хвилин, що свідчить про високий рівень впливу переглянутого на свідомість. Перебуваючи в гостях, 72%(21) опитуваних, помітивши, що вже почалася їх улюблена телепередача, відмітили, що у гарній компанії їх не цікавить телевізор. А це свідчить про те, що телебачення і друзі для них перебувають на рівних шальках терезів, і за відсутності гарної компанії телебачення їх може вдало замінити, стати таким-собі «другом», співрозмовником, порадиником, домашнім «шоуменом». І все ж таки 79%(23) підлітків сприймають телевізор як звичайний медіа прилад, що стоїть в них вдома, і не надають йому цінності як чомусь сакральному. 31%(9) опитуваних зможе відмовитися від телебачення тільки, якщо це буде дуже потрібно, тоді як 48%(14) — відмовляться без вагань, пояснюючи це тим, що у житті є багато цікавих занять. Це свідчить про те, що світ захоплень цих дітей не звужується лише на телебаченні, окрім нього для них існує безліч шляхів гарно провести час.

Наступним кроком дослідження було проведення діагностики за методикою Басса-Дарки, метою якого було визначення рівня агресивності і ворожості у підлітків. Тест містив 35 запитань і потребував полярної відповіді, а також був розрахований на виявлення агресивності по таким її видам реакцій, як фізична, опосередкована та вербальна агресія, роздратованість, негативізм, підозрілість і почуття провини(див.табл.1).

Таблиця 1

Результат діагностики агресивності за методикою Басса-Дарки.

№ респондента	Індекс агресивності (бал)	Індекс ворожості (бал)	Опосередкова на агресія (бал)	Негативізм (бал)	Почуття провини (бал)	Результати тесту «Чи телеман я?» (бал)
1.	24	13	7	5	8	14
2.	30	18	7	3	8	13
3.	23	10	6	3	9	14
4.	23	6	7	4	3	21
5.	27	14	5	2	8	19
6.	22	13	5	4	4	18
7.	20	7	6	3	3	15
8.	20	11	8	4	9	14
9.	18	7	6	1	7	21
10.	24	19	7	5	9	14
11.	27	11	9	4	7	15
12.	28	17	7	5	6	21
13.	19	9	6	3	6	14
14.	21	12	7	4	9	24
15.	24	13	6	5	6	24
16.	15	6	5	3	2	13
17.	29	12	6	5	1	24
18.	12	10	8	3	7	15
19.	19	7	5	2	8	17
20.	15	7	5	2	7	13
21.	16	8	2	1	7	11
22.	15	10	5	5	8	9
23.	16	11	6	1	7	11
24.	20	15	6	4	6	10
25.	20	9	4	4	7	11
26.	16	14	5	1	8	11
27.	12	11	3	3	6	5
28.	16	9	4	3	6	11
29.	23	12	7	4	5	15
Середній показник (у балах)	20,5	11	6	3,3	6,4	

Тест дозволив нам визначити індекс агресивності, що враховував показники фізичної та вербальної агресії і роздратованості. Як виявилось, індекс агресивності в середньому становив 20,5 бала, що є граничною величиною і включає можливість використання фізичної сили проти іншої особи, готовність до прояву негативних почуттів при найменшому збудженні, що виявляється в запальності та грубості, а також вираження негативних почуттів як через форму (крик, вереск), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози).

Завдяки даній методиці серед опитуваних нами був визначений індекс ворожості, що розраховувався за такими параметрами як образа і підозрілість. Середній розрахунок показав, що індекс ворожості становить 11 балів, що є вищим від норми і включає в себе заздрість і ненависть до оточуючих за дійсні і вигадані дії.

Крім того, визначено в діапазоні від недовіри і обережності по відношенню до людей переконання в тому, що інші люди планують і приносять шкоду. Параметр опосередкованої агресії в середньому становив 6 балів, що не є максимальним, але не виключає можливості прояву агресії кружним шляхом, яка може бути спрямована на іншу особу або ні на кого не спрямована.

Показник негативізму, під яким А.Басс розумів опозиційну манеру в поведінці від пасивного спротиву до активної боротьби проти встановлених звичаїв і законів, відобразилися в даній групі в розмірі 3,3 бала, що є середньою величиною.

Показник почуття провини, що виражає можливу переконаність суб'єкта в тому, що він є поганою людиною, яка чинить зло, а також докори сумління, які він відчуває, становив 6,4 бали, що є вищим за середній.

Далі ми порівняли результати опитувань тесту «Чи телеман я?» і опитувальника Басса-Дарки. Цікаво було виявити таку закономірність: та частина опитуваних(72%), для яких телебачення - це невід'ємна частина життя, обійшла іншу(28%), для якої телевізор не займає значного місця в житті, по всім показникам агресивності, окрім почуття провини. Так у перших індекс агресивності становив 21,5 бала, а в останніх 16,37.

Індекс ворожості у першій групі і другій групі відрізнявся на 0,5 бала.

Показник негативізму відрізнявся на 0,65 бали. Таке ж розходження в даних було і з показником опосередкованої агресії: у 72% — це 6,4 бали, а у 28% — 4,38. Як виявилось, почуття провини у тої частини підлітків, яка переглядає телевізор менше години на день, було на 1 бал вище, ніж у тій, яка витрачає на телебачення від 3 до 6 годин в день(див. рис.2).

Отже, завдяки результатам опитування було діагностовано, що телебачення у значній мірі впливає на емоційну сферу підлітків, підвищуючи їх агресивність, у таких її видах як фізична, опосередкована і вербальна агресія, а також ворожості, у показниках образи і підозрілості. Також було виявлено, що цей же вплив розповсюджується на почуття негативізму та притупляє почуття провини у підлітків.

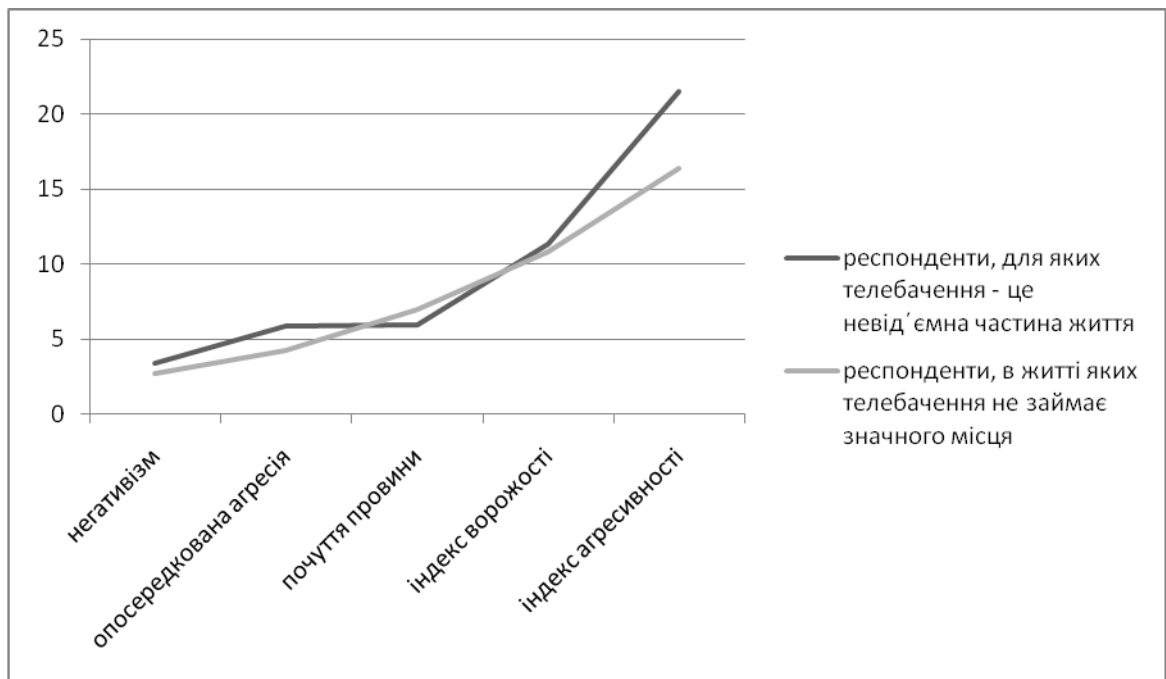

Рис.2 Вплив TV на формування агресивності підлітків (за порівнянням результатів тесту «Чи телеман я?» і опитувальника Басса-Дарки).

Така підвищена агресивність пов'язана з кризовістю перехідного віку, що полягає у виникненні почуття дорослості, розвитку самосвідомості, ставлення до себе як до дорослої особистості, до своїх нових можливостей і здібностей. Саме тому в цьому віці особливий вплив має телебачення. Воно оперує безліччю образів, які підлітки можуть свідомо і несвідомо наслідувати. Це потрібно враховувати у роботі з підлітками. Лише скооперована діяльність вчителів і батьків зможе допомогти підлітку подолати кризу перехідного віку і ефективно протидіяти зростанню агресивності.

Важливе значення для підлітка має спільна діяльність із дорослими (батьками), організована на основі інтересів, захоплень. Зміст такої співпраці може бути різним, головне тут те, що спільна діяльність породжує спільність переживань, почуттів, настроїв, намірів, полегшує контакт із підлітком, зумовлює емоційну та духовну близькість. У ній дитина пізнає складний внутрішній світ дорослих, глибину думок і переживань, вчиться турботливо ставитися до людей.

Оскільки прагнення отримати статус дорослого закономірне для підліткового віку і життєво необхідне для повноцінного психічного та особистісного розвитку учня, педагог повинен правильно сприймати пов'язані із цим негативні вчинки, не перешкоджати проявам дорослості, а скеровувати його енергію у позитивному напрямі. Потребу підлітків мати зразок для наслідування вчитель може використати як один із каналів впливу на дітей, організовуючи вечори, зустрічі із відомими людьми, розкриваючи зміст життя і діяльності високоморальних, творчих особистостей [5].

Список використаних джерел

1. Биологический энциклопедический словарь / Гл. ред. М. С. Гиляров; Редкол.: А. А.Баев, Г.Г.Винберг, Г.А.Заварзин и др. — М.: Сов. энциклопедия, 1996. —831 с.
2. Городяненко В.Г. Соціологія: підручник. — К.: "Академія", 2003 р. //www.politics.ellib.org.ua/pages-cat-48.html
3. Мізерна О.О. Проблеми дослідження агресивної поведінки підлітків //Психологія. Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. Випуск 17. — К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2002. — С.152-156.
4. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі: Монографія. — Полтава: ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2010. — 480с.
5. Савчин М.В. Вікова психологія/М.В.Савчин, Л.П.Василенко — К.: Академвидав, 2006. — 360с. (Альма-матер).
6. Негативний вплив ЗМІ на молодь/ В.Щорс, О.Столяренко О. —Психолог, 2009. — №32. — С.48-49.

Коцюбан І.Я.

Соціалізація особистості студента у процесі навчання

Необхідною умовою ефективної соціалізації у процесі навчання є наявність зворотнього зв'язку. Мається на увазі взаєморозуміння, тобто розуміння іншої людини, тих взаємин, які складаються на різних рівнях взаємодії: “педагог — студент”, “студент — студент” і т.д. Щодо взаєморозуміння між педагогом і студентом, то його розглядають як стан внутрішньої згоди, який має певні особливості, викликані характером і умовами навчальної діяльності. Виокремлюють три рівні взаєморозуміння педагога і студента: високий, середній, низький. При цьому високий рівень взаєморозуміння характеризується адекватною високою оцінкою ділових якостей і позитивним емоційним фоном спілкування. На середньому рівні взаєморозуміння симпатії та антипатії в спілкуванні виникають епізодично, мають тимчасовий характер і виявляються не зовсім яскраво. Відомі непоодинокі випадки, коли педагог оцінює студента вище, ніж студент викладача, чи навпаки. Часто перевага надається інтелектуальному контактові, водночас емоційне спілкування виражене недостатньо. Стосовно низького рівня, то він позначається відсутністю інтелектуального і емоційного контактів, негативною взаємною оцінкою як ділових, так і загальнолюдських якостей, що породжує у процесі спілкування взаємну неприязнь, неадекватність сприймання, непорозуміння.

Якщо до студентської групи входять представники не однієї, а кількох національностей, то актуалізується значення етнопсихологічних особливостей спілкування в ході соціалізації студентської молоді, адже в багатонаціональному колективі спостерігається велика кількість форм міжособистісних стосунків за національною належністю, культурною